

FORTALESA DELS VILARS (ARBECA)

Les excavacions arqueològiques s'iniciaren l'any 1974 i continuen en l'actualitat. La fortalesa fou habitada entre els anys 775 i 300 aC, moment en què, per causes desconegudes, fou abandonada. En aquest llarg període, els arqueòlegs han identificat cinc fases:

Vilars 0 (750–650 aC) i Vilars I (650–550 aC): primera edat del ferro.

Vilars II (550–450 aC): període ibèric antic

Vilars III (450–350 aC) i Vilars IV (350–300 aC): etapa ibèrica plena

L'any 1998, la fortalesa fou declarada bé cultural d'interès nacional (BCIN) per la Generalitat de Catalunya.

Era la residència d'una nissaga de cabdills amb funcions militars, religioses i administratives, que governaven una comunitat d'unes 150 persones. Al llarg de 400 anys, la fortalesa anà reforçant les seves defenses, tot conservant el recinte primitiu. L'edificació actual correspon a l'etapa ibèrica plena (Vilars III i IV), resultat de l'enderroc i la substitució progressiva de les construccions anteriors.

FORTALESA DELS VILARS D'ARBECA. Foto: Arbeca Turisme.

La fortalesa compta: amb una muralla de traçat quasi ovalat, reforçada amb dotze torres; dues portes d'accés: una a llevant i una altra a ponent; habitatges d'uns 20 m², una cisterna i un forn a l'interior del recinte.

Durant l'etapa de Vilars I s'hi afegí un camp frisó (*chevaux de frise*), una barrera de pedres dretes que envolta la muralla per dificultar l'aproximació de l'enemic. Aquest tipus de defensa és propi dels pobles de la primera edat del ferro europea, així com dels celtes i celtibers, però és insòlit entre els ibers.

Recopilació: Joan Codina Bernaus

BIBLIOGRAFIA

Catalunya Romànica, vol. XXIV, el Segrià

Guies Catalunya Romànica, vol. 12, el Segrià

Catalunya Poble a Poble. Arbeca, vol. 1, Edicions 62

La Fortalesa dels Vilars d'Arbeca, pàgina web del Museu Arqueològic de Catalunya (consulta octubre de 2025).

Núm. 239

26 d'octubre de 2025

EL SEGRiÀ

Castell de Gardeny (Lleida)

El turó de Gardeny apareix diverses vegades en la història com a emplaçament de campaments romans, els anys 78 i 49 aC. Més endavant, també s'hi va construir un castell musulmà. L'any 1123, el rei d'Aragó, Alfons el Bataller, intentà conquerir *Madina Larida* (Lleida), sense aconseguir-ho. Ramon Berenguer IV, l'any 1149, hi va posar setge durant nou mesos i finalment la va conquerir.

CASTELL DE GARDENY. Foto: Ajuntament de Lleida.

Gardeny passà a mans de l'orde del Temple, que hi bastí un castell i rebé, a més, la quinta part de les fèrtils terres conquerides. L'any 1312, l'orde del Temple fou suprimida i el castell passà als hospitalers, que l'utilitzaren com a priorat fins a la desamortització. A partir de llavors, fou usat com a caserna i les muralles van patir nombroses modificacions.

El castell medieval estava envoltat per muralles i comptava amb diversos edificis i una església. Actualment, només en resten dos: la casa forta i l'església. De les muralles primitives només es conserva un llenç al costat de tramuntana.

La casa forta és de planta rectangular, orientada nord-sud, construïda amb carreus de gres lligats amb morter. Interiorment, té dos pisos coberts amb volta de canó apuntat. El pis inferior és semisoterrani i originalment no tenia accés des de l'exterior. El pis superior presenta una cornisa motllurada en forma de gola que marca la línia d'impostes, la qual, a la façana oriental, queda interrompuda per tres finestres espiatllerades.

CASTELL DE GARDENY. Casa forta. Pis superior. Foto: Joan Codina.

amb dos pisos i escala de caragol.

L'església és d'una sola nau, orientada est-oest, per tant perpendicular a la casa forta. Té volta de canó apuntat. L'absis és pentagonal i, pel costat nord, està unit a la casa forta per un edifici corredor.

La façana oest presenta una paret gruixuda que s'allarga pels extrems, formant dos poderosos contraforts que sostenien un robust —ara mutilat— campanar de cadireta. Dos contraforts més s'adossen a la zona de connexió entre l'absis i la nau, i un cinquè es troba al centre del mur sud.

La porta principal s'obre al mur nord i està formada per tres arquivoltes llises: la més exterior amb guardapols i la més interior amb gallons còncaus (ornaments ovoides que fan relleu). Hi ha dues portes més, amb arc de mig punt adovellat: una al centre de la façana de ponent i l'altra al mur sud.

A l'interior, una cornisa motllurada es complementa amb un gran arc toral que s'aguantava sobre columnes adossades, coronades amb capitells corintis que tapen parcialment una de les finestres del mur nord, fet que indica que són posteriors.

Prop de la capçalera hi ha dues capelles amb pintures al tremp del segle XIII, visibles també sota la volta estrellada. Es tracta d'una de les poques pintures temple-res conservades.

LES GARRIGUES

CASTELL PALAU D'ARBECA

D'aquest castell, situat al capdamunt d'un petit turó que domina el poble, només en resten alguns vestigis tardans. Berenguer de Torroja va obtenir la senyoria del lloc l'any 1156, tot i que el primer esment del castell data del 1225. L'any 1218, la senyoria passà als Cardona, i posteriorment als seus successors, els ducs de Medinaceli, que en foren senyors fins al 1714.

Fou construït entre els segles XV i XVI, amb quatre torres cantoneres i una torre de l'homenatge. Actualment, només es conserva en bon estat la base atalussada i el primer tram d'una torre cilíndrica. El municipi ha recuperat altres sectors per destinar-los a ús museístic.

El nucli antic d'Arbeca era una vila closa. En un petit recorregut, podem observar les restes del castell i l'església neoclàssica, consagrada el 1686, de planta llatina i grans dimensions.

CASTELL PALAU D'ARBECA. Torre cilíndrica. Foto: Joan Codina.